

exercises as an example, their effectiveness and role in the quality training of junior specialists in the field of design are analyzed.

Key words: *design, technology, training, practice, creativity, shape process.*

УДК 378.637.016

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЕМПАТІЇ У ЗМІСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У Ціжуй,
*аспірантка факультету мистецтв
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, м. Київ
ORCID: 0000-0002-6674-7559
e-mail: lpankiv@ukr.net*

Анотація У статті розкриваються принципи, дотримання яких у процесі фортепіанного навчання сприятиме ефективному формуванню художньої емпатії студентів. До основних віднесено: принцип аксіологічності, принцип емоційності, принцип полікультурності, принцип суб'єктності і принцип інтерактивності.

Ключові слова: *художня емпатія, принципи формування, фортепіанне навчання, майбутній учитель музичного мистецтва.*

Постановка проблеми. Художня емпатія – одне із засадничих понять педагогіки мистецтва. Від визначення провідних підходів до її формування залежить успішність мистецького розвитку особистості, її здатність до

глибокого переживання змістових основ художніх образів, спроможність до виразного відтворення в інтерпретації емоційної сутності музики різних композиторів.

Особливого значення набуває формування художньої емпатії у майбутніх педагогів, тих хто покликаний у процесі професійної діяльності заохотити учнів до високого мистецтва, спонукати їх до якнайглибшого переживання його образного змісту. Отже, формування емпатії становить одну із важливих проблем удосконалення музичної і педагогічної підготовки майбутніх учителів мистецтва.

Аналіз результатів останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема формування художньої емпатії, на жаль, не стала до цього часу спеціальним предметом розгляду вчених. Проте, в науковій літературі знаходимо продуктивні розвідки щодо емпатії як психологічної категорії. Дослідники (К.Роджерс, Л. Бочкар'єв, Ю. Цагареллі та ін.) визначають емпатію як здатність до глибокого і щирого співпереживання однієї людини іншій. Крім того, у галузі мистецтвознавства (Г.Ципін, В.Медушевський та ін.) достатньо широко розроблено питання змістового наповнення художніх образів музичного мистецтва, окреслено підходи до створення інтерпретації музики як творчого процесу, складовою якого є яскравий емоційний відгук, посилена емоційна реакція виконавця на зміст художніх образів.

Педагогіка мистецтва (Шацька В. М., Падалка Г. М., Яконюк В.Л.) зосереджує зусилля переважно на проблемах сутності музичного сприймання і його розвитку у процесі навчання учнівської молоді, формування у школярів і студентів умінь музичної інтерпретації та творчого самовираження у мистецькій діяльності.

Зазначені наукові надбання сучасної психології, мистецтвознавства та педагогіки мистецтва склали фундамент для визначення провідних теоретичних позицій

у формування художньої емпатії майбутніх учителів музики.

Мета статті полягає у висвітленні провідних принципів формування художньої емпатії студентів у процесі фортепіанного навчання в педагогічних закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Концептуальною основою формування художньої емпатії майбутніх учителів музики у процесі фортепіанного навчання виступають розроблені і обґрунтовані у процесі дослідження принципи аксіологічності, інтерактивності, полікультурності, суб'єктності, емоційності. Означені принципи охоплюють весь простір фортепіанного навчання студентів, доповнюють один одного, підсилюють дію кожного. Реалізація одного з принципів з необхідністю активізує дію інших, а недооцінка одного з принципів призводить до зниження ефективності дії інших. Системність застосування означених принципів зумовлено цілісністю процесу формування художньої емпатії на професійно-художньому і професійно-педагогічному рівнях. Підкреслимо при цьому, що традиційні принципи системності, послідовності, міцності навчання, взаємозв'язку колективних та індивідуальних форм роботи тощо, опрацьовані великими педагогами минулого, не втрачають свого значення, ніяким чином не заперечуються. Навпаки, їхня дія враховується як необхідне тло, на якому «спрацьовують» визначені у процесі нашого дослідження принципи.

Розглянемо їх послідовно.

Принцип **аксіологічності** передбачає орієнтацію навчального процесу у класі фортепіано на формування у студентів здатності до усвідомлення, переживання, прийняття ціннісних смислів художнього твору, до їх трансляції в учнівському середовищі на основі образно-резонансного співпереживання з учнями, до

рефлексивного способу опрацювання художньої інформації.

В епоху соціальних змін, пошуків у мистецькому розвитку, які спричиняють виникнення нових мистецьких стилів, жанрів, проблема цінностей постає як одна із найфундаментальніших. Плюралізм підходів до інтерпретації художніх образів актуалізує необхідність розкриття ціннісних основ емпатійного ставлення майбутніх педагогів до музики.

Принцип аксіологічності в художньому вихованні має своїм джерелом філософське вчення про природу цінностей, їх значення у розвитку мистецтва. Важливо з'ясувати, як цінності функціонують в реальності, як вони пов'язані між собою, як суспільні цінності взаємодіють із культурними факторами.

Філософське тлумачення цінностей знаходимо ще у представників наукової думки Стародавнього Китаю (Мо-Цзи). Саме звідти виходить твердження щодо взаємозалежності художніх цінностей зі світом духовності людини. Гуманістичний підхід до трактовки цінностей мистецтва виявляється у проголошенні ідеалів людства – Добра, Істини, Справедливості, Краси – як мети художньо-образного відтворення світу. Мистецтво, розкриваючи в художніх образах найвищі духовні цінності людства, даючи їм опосередковану оцінку, сприяє формуванню життєвих орієнтирів людини, створює можливості для емпатійного переживання високоморальних, світоглядних, поведінкових взірців.

Впровадження принципу аксіологічності у навчальний процес створює основу для глибокого переживання студентами образів, вираженого в них змісту з оцінювальних позицій.

Крім того, художньо-ціннісний саморозвиток майбутніх учителів музики може продуктивно відбуватись у полі художньо-ціннісного ставлення і до інших суб'єктів

навчального процесу, зокрема його учнів. Такий підхід актуалізує необхідність формування у студентів установки на художній розвиток дітей як на мету професійної майбутньої діяльності; установку на художнє взаєморозуміння з учнями; прагнення до спільного з ними художнього зростання; готовність до діалогічної художньо-творчої співпраці з учнями.

Принцип **полікультурності** означає спрямування навчального процесу на широке осягнення студентами мистецьких надбань, при якому забезпечується національна ідентичність художньої оцінки і водночас відкритість до сприймання, глибокого усвідомлення і переживання художніх цінностей різних народів. Принцип полікультурності передбачає спонукання студентів у процесі формування художньої емпатії до опанування традиціями рідної культури як невід'ємної складової світового художнього простору, збереження національної мистецької ідентичності і прагнення до художнього пізнання мистецтва народів світу. При цьому треба зважати на те, що уявлення щодо цінностей і мистецьких норм однієї культури не можна застосовувати для охарактеризування інших культур.

Критичне оцінювання має спиратись на базові цінності, такі як гуманізм, єдність художнього змісту і форми, глибина образного відтворення світу. Принцип полікультурності зорієнтовано на відтворення у навчальному процесі кращих зразків і національного, і світового мистецтва.

Загалом, принцип полікультурності, застосовуваний у формуванні художньої емпатії студентів, сприяє поступовому розкриттю прихованої своєрідності, оригінальності образного змісту твору. Приймання, поділяння художніх цінностей інших народів, а не тільки свого, національного мистецтва не означає естетичної всеядності, нівелювання естетичної оцінювальної

діяльності. Прихильне ставлення до широти художнього пізнання не має применшувати оцінювальну активність студентів, намагання розібратись у художніх достоїнствах, перевагах і вадах мистецьких творів. Майбутній педагог, вихований в системі полікультурних цінностей, буде уважно ставитись до національного виховання учнів, а також до формування їх свідомості в контексті толерантного ставлення, прийняття і поділяння цінностей мистецтва різних народів.

Принцип емоційності означає цілеспрямоване забезпечення інтенсивності переживання студентами образного змісту музичного твору, співвіднесення його із власним внутрішнім станом, а також активізації здатності майбутніх учителів до емоційної регуляції процесу музичного сприймання школярів.

Принцип емоційності реалізується через:

- моделювання емоціогенних ситуацій художнього пізнання,
- актуалізації емоціогенних компонентів музичного матеріалу,
- розширення у студентів досвіду емоційного охоплення змісту образів, переживання творів мистецтва тощо.
- опанування умінь активізації емоційного сприймання учнів.

Принцип **суб'єктності** передбачає таке спрямування навчального процесу, при якому максимально забезпечується право студента на самобутність і самоцінність естетичної оцінки, активізується індивідуальність, самостійність, здатність студентів до самодетермінації свого ставлення до художніх цінностей, підтримується вияв ініціативи до своєрідності, оригінальності тлумачення змісту мистецьких творів.

Питання забезпечення суб'єктності навчання стали нині предметом досліджень в галузі педагогіки, психології, філософії. Вчені загострюють увагу на суб'єктності як

якісній характеристиці особистості, взаємодія якої зі світом зумовлює її власний діяльнісний розвиток.

Висуваючи принцип суб'єктності, зацентруємо увагу на потребі активізації рефлексивного мислення студентів, спонукання їх до усвідомленого планування стратегії власного саморозвитку. Згідно принципу суб'єктності формування художньої емпатії має спиратись на активізацію самостійності, спонукання майбутніх педагогів до усвідомленої саморегуляції художньої діяльності. Важливо, щоб викладач у класі фортепіано сприймав кожного студента як неповторну індивідуальність зі своєрідними естетичними ідеалами і смаками, художнім досвідом, мистецькою компетентністю. Завдання фортепіанної підготовки студента має передбачати також визначення його художнього саморуку, розвитку музичної самосвідомості.

Характер взаємодії викладача і студента як суб'єктів навчального процесу визначається передусім мистецьким взаємозбагаченням. При суб'єкт-суб'єктних стосунках не тільки студент, а й викладач розширює можливості свого художнього сприймання, творчого самовираження, набуттям умінь адекватної оцінки художніх творів.

Принцип інтерактивності передбачає таку організацію художньо-пізнавальної діяльності, при якій суб'єкти навчального процесу взаємодіють між собою, обмінюються враженнями щодо музичних явищ, художніми оцінками, досвідом сприймання мистецтва. Навчальний процес спрямовується на активізацію обміну думками між студентами, між викладачем і студентами. Згідно принципу інтерактивності активність викладача не має домінувати над активністю студентів. Навпаки - завданням педагога стає стимулювання студентів до виявлення самостійності, ініціативи у діалоговому спілкуванні, до власного критичного ставлення, до висловлювання власних оцінок художніх явищ, порівняння

альтернативних думок, до комунікативного сприймання художніх образів. Студент стає повноправним учасником навчальної взаємодії.

Застосування принципу інтерактивності сприяє формуванню інтересу студентів до самостійного осягнення мистецтва, стимулює ефективність навчання. Згідно принципу інтерактивності виключається домінування будь-якого учасника навчального процесу, художні завдання виконуються спільно, у процесі художньої взаємодії.

У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що проблема формування художньої емпатії майбутніх вчителів є актуальною через недостатню наукову розробку і практичне значення. Від вирішення її залежить якість підготовки студентів педагогічних університетів мистецьких факультетів до професійної діяльності. Серед принципових засад, що створюють теоретичну основу формування художньої емпатії у процесі фортепіанного навчання студентів, виокремлено ті, що системно охоплюють сутність і зміст мистецького розвитку студентів у його динамічному становленні.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з напрямку. Принципами, від дотримання яких залежить ефективність формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання, визначено такі: аксіологічності, емоційності, полікультурності, суб'єктності, інтерактивності. Означені принципи орієнтують навчальний процес на активізацію у студентів емоційного переживання музичних творів, внутрішньо-резонансне прийняття їх образно-ціннісних смислів; формування почуття національної ідентичності і відкритості до інших культур народів світу; формування здатності майбутніх педагогів до емоційної регуляції музичного сприймання школярів. При цьому важливо зацентувати необхідність дотримання права

студента на оригінальність і визнання самоцінності естетичного оцінювання при діалоговому спілкуванні з викладачем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бочкарев Л. Л. Психология музыкальной деятельности. Москва: Институт психологи РАН, 1997. – 351 с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства. Москва: Педагогика, 1987. – 345 с.
3. Медушевский В. В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. Москва: Музыка, 1976. 254 с.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
5. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека/ пер. с англ. М.М.Исениной. Москва : Прогресс: Универс., 1994. – 979 с.
6. Цагарелли Ю. А. Психология музыкально-исполнительской деятельности/ Ю.А. Цагарелли: Автореф. дис. ... докт. псих. наук:19.00.03. Л.,1990. 41 с.
7. Цыпин Г. М. Музыкант и его работа: Проблемы психологии творчества. Москва: Сов. Композитор, 1988. 384 с.
8. Шацкая В. Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества. Москва: Педагогика,1975. 197с.
9. Яконюк В. Л. Развитие интереса к профессии учителя музыки/. Минск: Выш. школа,1979. 104 с.
10. Lundin R. W. An Objective Psychology of Music. The Ronald Press Company. N. Y., 1953.

REFERENCES

1. Bočkarev L.L. Psycholohyja muzikal noj dejatel nosty/ L.L.Bočkarev. M.: Ynstytut psycholohy RAN, 1997. 351 s.

2. Vihotskyj L.S. Psycholohyja yskusstva/ L.S.Vihotskyj. M.: Pedahohyka, 1987. 345 s.
3. Meduševskij V.V. O zakonornostjax y sredstvax xudožestvennoho vozdejstvija muzyky / V.V. Meduševskij. M.:Muzika, 1976. 254 s.
4. Padalka H. M. Pedahohika mystectva (Teorija i metodyka vykladannja mystic kyx dyscyplin)/ H.M. Padalka. K.: Osvita Ukrajinjy, 2008. 274 s.
5. Rodžers K.R. Vzhljad na psyxoterapiju. Stanovlenye čeloveka/ K.R.Rodžers; per. s anhl. M.M. Ysenynoj. M.: Prohress: Unyvers., 1994. 979 s.
6. Caharelly Ju.A. Psycholohyja muzykal no-yspolnytel skoj dejatel nosty/ Ju.A.Caharelly: Avtoref. dys. ... dokt. psyx. nauk:19.00.03. L.,1990. 41 s.
7. Čipyn H.M .Muzikant y eho rabota: Problemi psyxolohyy tvorčestva/ H.M.Čipyn. M.: Sov. Kompozytor, 1988. 384 s.
8. Šackaja V.N. Muzykal no-žstetyčeskoe vospytanye detej y junošestva/ V.N.Šackaja. – M.:Pedahohyka,1975. 197 s.
9. Jakonjuk V.L. Razvytye ynteresa k professyy učytelja muzyky/ V.L.Jakonjuk. Mynsk: Выш. škola, 1979. 104 s.
10. Lundin R. W. An Objective Psychology of Music. The Ronald Press Company. N. Y., 1953.

WU QIRUL. PRINCIPAL BASIS FOR THE DESIGN OF ARTIFICIAL EMPATHY OF FUTURE MUSIC TEACHERS

***Abstract.** Artistic empathy is determined by one of the basic concepts of pedagogy of art. The success of artistic development of the individual, his ability to profoundly experience the content foundations of artistic images, the ability to expressly reproduce in the interpretation of the emotional essence of music of various composers depends on artistic empathy. The formation of empathy is one of the*

important problems of improving the musical and pedagogical preparation of future art teachers.

The article reveals the principles, which introduction into the process of piano training, will contribute to the effective formation of artistic empathy of students. The main ones are: the principle of axiology, the principle of emotionality, the principle of multiculturalism, the principle of subjectivity and the principle of interactivity.

The principle of axiology presupposes the orientation of the educational process in the class of piano for the formation of the ability of students to comprehend, experience, acceptance of the value meanings of the work of art, to their translation in the student environment on the basis of figurative resonance empathy with students, to the reflexive method of processing the artistic information. The principle of axiology in artistic education has its source of philosophical doctrine of the nature of values, their importance in the development of art. It is important to find out how values function in reality, how they relate to each other, how social values interact with cultural factors.

The introduction of the principle of axiology in the educational process creates the basis for the student's profound experiences of images expressed in their content from the evaluation positions.

The principle of multiculturalism means directing the educational process to the wide comprehension of the artistic achievements by students, in which the national identity of artistic assessment is ensured, and at the same time, the openness to perception, the deep awareness and experience of artistic values of different peoples. The principle of multiculturalism involves encouraging students in the process of forming an artistic empathy to mastering the traditions of native culture as an integral part of the world's artistic space, preserving national artistic identity and striving for artistic knowledge of the arts of the peoples of the world.

The principle of emotionality means the purposeful provision of intensive student experiences of figurative content of a musical composition, its correlation with its own internal state, and also the enhancement of the ability of future teachers to emotionally regulate the process of musical perception of schoolchildren.

The principle of subjectivity implies such a direction of the educational process in which the student's right to identity and self-value of aesthetic evaluation is ensured, individuality, independence, ability of students to self-determination of their relation to artistic values is intensified, the initiative of originality of originality of the interpretation of the content of artistic works is supported.

The principle of interactivity involves such an organization of artistic and cognitive activity, in which subjects of the educational process interact with each other, share impressions about musical phenomena, artistic assessments, experience in the perception of art. The educational process is aimed at intensifying the exchange of ideas between students, between the teacher and the students.

These principles are guided by the educational process for activating students' emotional experience of musical works, forming a sense of national identity and openness to other cultures of the peoples of the world; formation of the ability of future teachers to emotionally regulate the musical perception of schoolchildren.

Key words: *artistic empathy, principles of formation, piano training, future teacher of musical art.*